

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر و منطق فازی

زهره اناری^۱؛ محمد رضا میبدی^۲؛ بابک اناری^۳

چکیده

علائق کاربران وب می‌تواند توسط صفحات وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحات در طی گشت وگذار آنها در وب مشخص شود. پارامتر مدت زمان یک صفحه وب که در لاگ فایلها ذخیره می‌شود، پارامتر مهمی در آنالیز رفتار حرکتی کاربران وب به حساب می‌آید. از آنجائیکه زمان به صورت عددی بیان می‌شود، می‌توان از مفاهیم فازی برای پردازش آن و ایجاد متغیرهای زبانی استفاده نمود. در این مقاله یک الگوریتم دو مرحله‌ای برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از ترکیب اتوماتای یادگیر و منطق فازی پیشنهاد می‌کنیم. در اولین مرحله هر الگوی دسترسی وب از لاگهای وب به الگوی دسترسی فازی وب تبدیل می‌شود، که یک بردار فازی، متشکل از متغیرهای زبانی فازی یا صفر می‌باشد. هر عنصر در الگوهای دسترسی فازی وب نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحه وب می‌باشد. سپس با استفاده از اتوماتای یادگیر هر الگوی دسترسی فازی وب را در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می‌دهیم، با این کار یک خوشه بندی اولیه بر روی الگوهای دسترسی وب انجام می‌گیرد، همچنین مراکز اولیه خوشه‌ها نیز تعیین می‌شود. در دومین مرحله این خوشه‌های اولیه که هر کدام دارای صفر یا چند الگوی دسترسی وب هستند توسط الگوریتم خوشه بندی وزندار weighted fuzzy c-means مورد استفاده قرار گرفته و بر حسب وزن هر خوشه که از روی تعداد الگوهای دسترسی قرار گرفته در هر خوشه بدست آمده‌اند و همچنین مراکز خوشه‌ها که توسط اتوماتای یادگیر تعیین شده است، خوشه بندی مجدد می‌شوند. با این کار خوشه‌های نهایی از روی خوشه‌های اولیه بدست می‌آیند. نتایج آزمایشها که بر روی چند لاگ داده واقعی وب تست شده است، کارایی بالای الگوریتم پیشنهادی را در مقایسه با سایر روشهای موجود نشان می‌دهد.

کلمات کلیدی

اتوماتای یادگیر، خوشه بندی، الگوهای دسترسی وب، متغیر فازی

Clustering Web Access Patterns based on Learning Automata and Fuzzy Logic

Z. Anari

Computer Engineering Department
Islamic Azad University
Shabestar, Iran
zanari322@yahoo.com

M. R. Meybodi

Computer Engineering and
Information Technology Department
Amirkabir University of Technology
Tehran Iran
mmeybodi@aut.ac.ir

B. Anari

Computer Engineering Department
Islamic Azad University
Shabestar, Iran
anari322@yahoo.com

۱. زهره اناری، دانشجوی کارشناسی ارشد کامپیوتر، گرایش نرم افزار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، zanari322@yahoo.com

۲. دکتر محمد رضا میبدی، استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه، دانشگاه صنعتی امیر کبیر، mmeybodi@aut.ac.ir

۳. بابک اناری، عضو هیئت علمی دانشگاه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، anari322@yahoo.com

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

Abstract:

The interest of web users can be revealed by the visited web pages and time duration on these web pages during their surfing. Time duration on a web page which is stored in log files is an important factor in analyzing users browsing behavior. Since the time durations are numeric, fuzzy concepts are used here to process them and to form linguistic terms. In this paper we propose a two step clustering algorithm based on learning automata and fuzzy to group the gained fuzzy web access patterns. At the first step, each web access pattern from web logs is transformed as corresponding fuzzy web access pattern, which is a fuzzy vector composed of fuzzy linguistic variable or zero. Each element in fuzzy web access patterns represents visited web page and time duration on this web page. Then we put each fuzzy web access pattern in the nearest cluster using the learning automata. By doing this, a primitive clustering is performed on the web access patterns and the primitive centers of clusters are determined. In the second step, these primitive clusters which have no or several web access patterns are used by weighted fuzzy c-means clustering algorithm and on the basis of the weight of each cluster which has been determined according to the number of access patterns in each cluster and also the centers of clusters which have been determined by the learning automata are reclustered. By doing this, the final clusters are determined from the primitive clusters. The results of experiments which have been tested on the several data sets show the high efficiency of the proposed algorithm in comparison to the other existing methods.

Keywords:

Learning automata, Clustering, Web access pattern, Fuzzy variable

۱. مقدمه

با گسترش روزافزون اطلاعات در وب، کاربران با حجم وسیع داده روبرو شده و در پیدا کردن اطلاعات مورد نیازشان با مشکلات زیادی مواجه می‌شوند. بنابراین پیدا کردن اطلاعات مربوط به کاربران مطابق با نیازهای آنها مسئله مهمی بشمار می‌رود. استخراج اطلاعات از وب به وسیله تکنیک‌های داده کاوی را کاوش وب می‌گویند. کاوش وب در سه سطح مطرح است: در سطح محتوا، در سطح ساختار و در سطح استفاده از وب. در سطح محتوا، هدف کاوش محتوای وب می‌باشد. در سطح ساختار، هدف استفاده از توپولوژی ابر پیوندها برای تعیین ارتباط صفحات وب است و در سطح استفاده از وب، هدف کشف اطلاعات مفید از داده‌هایی است که از تعامل کاربران در هنگام استفاده از وب به دست می‌آید و بیشتر بر کشف خودکار الگوهای دسترسی کاربران از سرورهای وب تاکید دارد [۱۶]. از نتایج کاوش استفاده از وب می‌توان در توسعه وب سایتهای تطبیقی، وب سایتهای شخصی سازی شده و بهبود کارایی سرویس دهنده وب استفاده کرد. از روشهای کاوش استفاده از وب می‌توان به خوشه‌بندی، قوانین انجمنی و آنالیز الگوهای ترتیبی اشاره کرد. خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب به عنوان یک فرآیند مهم در مطالعه ویژگیهای کاربران وب بشمار می‌رود. بین خوشه‌بندی در کاربردهای مرسوم و خوشه‌بندی در کاوش وب تفاوتی وجود دارد، از آن جمله می‌توان به دو مورد زیر اشاره کرد: اول اینکه الگوهای داده وب غیر عددی هستند و دوم اینکه در کاوش وب، احتمال وجود داده ناصحیح و ناقص دیده می‌شود. خوشه‌ها اغلب مرز غیر دقیق و مبهم دارند بنابراین استفاده از خوشه‌بندی فازی برای چنین داده‌هایی در مقایسه با خوشه‌بندی متداول مناسب است [۵]. تئوری فازی یک چارچوب طبیعی برای کار با عدم قطعیت و مبهم بودن فراهم می‌کند.

از جمله الگوریتم‌هایی که در خوشه‌بندی الگوهای دسترسی کاربران وب مورد استفاده قرار گرفته‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در [۱۷] یک متد خوشه‌بندی رابطه‌ای برای طبقه بندی داده وب غیر عددی استفاده شده است. در [۳] یک متد خوشه بندی بنام FCM برای افزایش یک مجموعه از n الگو به c خوشه معرفی شده است. در [۶، ۸] کاربران وب به چندین خوشه مختلف با استفاده از تئوری مجموعه‌های فازی گروه‌بندی شده‌اند. در دیگر تحقیقات انجام گرفته شده متد خوشه بندی با دیگر تکنیکهای محاسبات نرم همچون تئوری rough مورد استفاده قرار گرفته و تقریبهای حد بالا و حد پایین تئوری rough برای مدل کردن خوشه‌ها استفاده شده است [۴، ۹، ۱۳، ۱۸]. در متد معرفی شده در [۲۰] نیز از شبکه رقابتی LVQ برای خوشه بندی الگوهای دسترسی وب استفاده شده است.

در این مقاله یک الگوریتم دو مرحله‌ای برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب ارائه می‌کنیم. در اولین مرحله هر الگوی دسترسی وب از لاگهای وب به یک بردار فازی تبدیل می‌شود. هر مولفه در این بردار فازی یک متغیر زبانی فازی یا صفر می‌باشد که نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و

مدت زمان بر روی این صفحه وب می‌باشد. سپس از اتوماتای یادگیر استفاده کرده و هر الگو را در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می‌دهیم. با اعمال اولین مرحله از الگوریتم پیشنهادی، الگوها در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می‌گیرند. در دومین مرحله این خوشه‌ها که هر کدام دارای صفر یا چند الگوی دسترسی وب هستند توسط الگوریتم خوشه بندی وزندار weighted fuzzy c-means مورد استفاده قرار گرفته و برحسب وزن هر خوشه که

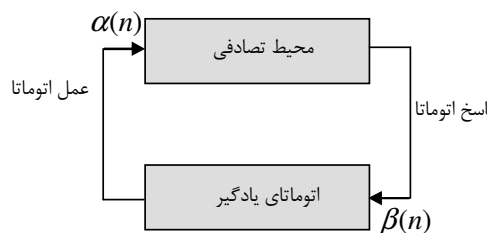

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

از روی تعداد الگوهای دسترسی قرار گرفته در هر خوشه بدست آمده‌اند و همچنین مراکز خوشه‌ها که توسط اتوماتای یادگیر بدست آمده‌اند، دوباره خوشه‌بندی انجام می‌گیرد. در روش پیشنهادی، i امین الگوی دسترسی وب، که رفتار حرکتی i امین کاربر وب است بصورت مجموعه $S_i = \{(url_{i1}, t_{i1}), (url_{i2}, t_{i2}), \dots, (url_{il}, t_{il})\}$ نشان داده می‌شود که در آن url_{ik} دلالت بر k امین صفحه وب ملاقات شده و t_{ik} مدت زمان بر روی url_{ik} می‌باشد. مدت زمان در یک صفحه وب نیز توسط یک متغیر زبانی فازی توصیف می‌شود. l تعداد صفحات وب ملاقات شده در طی ملاقات کاربر است و n تعداد الگوهای دسترسی وب استخراج شده از لاگهای وب می‌باشد. با استفاده از خوشه‌بندی دو مرحله‌ای، الگوهای دسترسی وب می‌توانند بطور کارا خوشه‌بندی شوند. ادامه مقاله بدین صورت سازماندهی شده است: در بخش ۲ اتوماتای یادگیر توضیح داده می‌شود. در بخش ۳ مفاهیم اساسی مربوط به متغیرهای فازی توضیح داده می‌شود. الگوریتم پیشنهادی برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب در بخش ۴ - شرح داده می‌شود. نتایج آزمایش و کارایی الگوریتم پیشنهادی در بخش ۵ نشان داده شده است. بخش ۶ نتیجه‌گیری می‌باشد.

۲- اتوماتای یادگیر

اتوماتای یادگیر یک مدل انتزاعی است که تعداد محدودی عمل را می‌تواند انجام دهد. هر عمل انتخاب شده توسط محیطی احتمالی ارزیابی شده و پاسخی به اتوماتای یادگیر داده می‌شود. اتوماتای یادگیر از این پاسخ استفاده نموده و عمل خود را برای مرحله بعد انتخاب می‌کند. هدف نهایی این است که اتوماتا یاد بگیرد تا از بین اعمال خود بهترین عمل را انتخاب کند. بهترین عمل، عملی است که احتمال دریافت پاداش از محیط را به حداکثر برساند. شکل ۱ ارتباط بین اتوماتای یادگیر و محیط را نشان می‌دهد [۱۵].

شکل ۱: ارتباط بین اتوماتای یادگیر و محیط

۲-۱ محیط

محیط را می‌توان توسط سه تایی $E \equiv \{\alpha, \beta, c\}$ نشان داد که در آن مجموعه $\alpha \equiv \{\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_r\}$ مجموعه ورودیها، $\beta \equiv \{\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_m\}$ مجموعه خروجیها و $c \equiv \{c_1, c_2, \dots, c_r\}$ مجموعه احتمالات جرمیه می‌باشد. هر گاه β مجموعه دو عضوی باشد، محیط از نوع P می‌باشد. در چنین محیطی $\beta_1 = 1$ به عنوان جرمیه و $\beta_2 = 0$ به عنوان پاداش در نظر گرفته می‌شود. c_i احتمال اینکه عمل α_i نتیجه نامطلوب داشته باشد می‌باشد. اتوماتاهای یادگیر به دو گروه با ساختار ثابت و با ساختار متغیر تقسیم بندی می‌گردند. در ادامه به شرح مختصری درباره اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر که در این مقاله از آنها استفاده شده است می‌پردازیم.

۲-۲ اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر

اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر توسط ۴ تایی $\{\alpha, \beta, p, T\}$ نشان داده می‌شود که در آن $\alpha \equiv \{\alpha_1, \dots, \alpha_r\}$ مجموعه عملهای اتوماتا، $\beta \equiv \{\beta_1, \dots, \beta_m\}$ مجموعه ورودی های اتوماتا، $p \equiv \{p_1, \dots, p_r\}$ بردار احتمال انتخاب هر یک از عملها و $p(n+1) = T[\alpha(n), \beta(n), p(n)]$ الگوریتم یادگیری می‌باشد. ورودی محیط یکی از r عمل انتخاب شده اتوماتا است. خروجی (پاسخ) محیط به هر عمل i توسط β_i مشخص می‌شود. الگوریتم زیر یک نمونه از الگوریتمهای یادگیری خطی در اتوماتای با ساختار متغیر است. در این نوع از اتوماتاها، اگر عمل α_i در مرحله n ام انتخاب شود و پاسخ مطلوب از محیط دریافت نماید، احتمال $p_i(n)$ افزایش یافته و سایر احتمالات کاهش می‌یابند و برای پاسخ نامطلوب احتمال $p_i(n)$ کاهش یافته و سایر احتمالات افزایش می‌یابند. در زیر یک نمونه الگوریتم یادگیری خطی آورده شده است.

$$p_i(n+1) = p_i(n) + a[1 - p_i(n)]$$

$$p_j(n+1) = (1-a)p_j(n) \quad \forall j \quad j \neq i \quad (1)$$

الف: پاسخ مطلوب

$$p_i(n+1) = (1-b)p_i(n)$$

$$p_j(n+1) = \frac{b}{r-1} + (1-b)p_j(n) \quad \forall j \quad j \neq i \quad (2)$$

ب: پاسخ نامطلوب

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

در روابط فوق، a پارامتر پاداش و b پارامتر جریمه می‌باشد. با توجه به مقادیر a و b سه حالت را می‌توان در نظر گرفت. زمانی که a و b با هم برابر باشند، الگوریتم را L_{RP} می‌نامیم. زمانی که b از a خیلی کوچکتر باشد، الگوریتم را L_{REP} می‌نامیم. زمانی که b مساوی صفر باشد، الگوریتم را L_{RI} می‌نامیم. برای مطالعه بیشتر درباره اتوماتاهای یادگیر می‌توان به [۱۲، ۱۱، ۱] مراجعه کرد.

۳- مروری بر متغیرهای فازی

مفهوم مجموعه فازی توسط پرفسور زاده در سال ۱۹۶۵ معرفی گردید [۲۱]. در این قسمت برخی مفاهیم اساسی مربوط به متغیرهای فازی توضیح داده می‌شود.

تعریف ۱: یک متغیر فازی ξ به عنوان یک تابع از یک فضای احتمال $(\Theta, p(\Theta), Pos)$ به مجموعه اعداد حقیقی توصیف می‌شود. بطوریکه Θ مجموعه جهانی، $p(\Theta)$ مجموعه توانی Θ و Pos معیار احتمال که بر روی $p(\Theta)$ توصیف می‌شود. احتمال، ضرورت و اعتبار یک رویداد فازی $r \geq \xi$ بصورت رابطه ۳ نمایش داده می‌شود، بطوریکه μ تابع عضویت ξ می‌باشد [۱۴].

$$\begin{aligned} Pos\{\xi \geq r\} &= \sup_{u \geq r} \mu_{\xi}(u), \\ Nec\{\xi \geq r\} &= 1 - \sup_{u < r} \mu_{\xi}(u), \\ Cr\{\xi \geq r\} &= \frac{1}{2} [Pos\{\xi \geq r\} + Nec\{\xi \geq r\}], \end{aligned} \quad (3)$$

تعریف ۲: مقدار مورد انتظار یک متغیر فازی ξ به صورت رابطه ۴ توصیف می‌شود. مقدار مورد انتظار از یک متغیر فازی می‌تواند این متغیر فازی را توسط مقدار عددی بیان کند [۱۰].

$$E[\xi] = \int_0^{\infty} Cr\{\xi \geq r\} dr - \int_{-\infty}^0 Cr\{\xi \geq r\} dr \quad (4)$$

ثابت شده که حداقل یکی از دو انتگرال متناهی است. به عنوان مثال مقدار مورد انتظار از یک متغیر فازی دوزنقه‌ای (r_1, r_2, r_3, r_4) به صورت رابطه ۵ توصیف می‌شود.

$$E[\xi] = \frac{1}{4} (r_1 + r_2 + r_3 + r_4) \quad (5)$$

۴- الگوریتم پیشنهادی

فرض می‌کنیم $W = \{url_1, url_2, \dots, url_m\}$ مجموعه ای از m صفحه وب متمایز باشد. الگوی دسترسی i امین کاربر وب را بصورت مجموعه $s_i = \{(url_{i_1}, t_{i_1}), (url_{i_2}, t_{i_2}), \dots, (url_{i_p}, t_{i_p})\}$ نشان می‌دهیم بطوریکه در آن $(1 \leq i \leq n)$ ، $url_{ik} \in W (1 \leq k \leq p)$ تعداد صفحات ملاقات شده توسط i امین کاربرانشان می‌دهد. برای j امین کاربر نیز $s_j = \{(url_{j_1}, t_{j_1}), (url_{j_2}, t_{j_2}), \dots, (url_{j_q}, t_{j_q})\}$ الگوی دسترسی وب را نشان می‌دهد که در آن $(1 \leq j \leq n)$ ، $url_{jk} \in W (1 \leq k \leq q)$ و تعداد ملاقات شده توسط j امین کاربرانشان می‌دهد.

اگر $(url_{ia}, t_{ia}) \in s_i$ و $(url_{ib}, t_{ib}) \notin s_i$ ، $(1 \leq a \leq p)$ ، نشان دهنده این است که i امین کاربر با درجه مشخصی به url_{ia} علاقمند است ولی به url_{ib} هیچ علاقه ای ندارد. اگر $(url_{ia}, t_{ia}) \in s_i$ ، $(1 \leq a \leq p)$ ، $(url_{jc}, t_{jc}) \in s_j$ ، $(1 \leq c \leq q)$ و $url_{ia} = url_{jc} = url_k \in W$ ، $(1 \leq K \leq m)$ باشد، می‌توان گفت که دو کاربر به url_k علاقمند هستند. به عبارت دیگر اگر یک صفحه وب در چندین الگوی دسترسی وب ظاهر شود نشان دهنده این است که کاربران علایق مشترکی به این صفحه وب دارند ولی $t_{ia} \neq t_{jc}$ نشان می‌دهد که علایق آنها باهم متفاوت است. اگر $t_{ia} > t_{jc}$ باشد، نشان می‌دهد که i امین کاربر به صفحه url_k علاقه بیشتری نسبت به j امین کاربر دارد هر چند تفاوت دقیق بین t_{ia} و t_{jc} (برای مثال $t_{ia} = 56se$ ، $t_{jc} = 60se$) را نیز می‌توان نادیده گرفت. بنابراین مدت زمان در یک صفحه وب را می‌توان به عنوان یک متغیر زبانی فازی مانند short و middle و long و غیره توصیف کرد. تا آن را به آسانی قابل فهم سازد [۲۰]. در ادامه نحوه تبدیل هر الگوی دسترسی وب به یک بردار فازی شرح داده می‌شود. هر مولفه در این بردار فازی یک متغیر زبانی فازی و یا صفر است که نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی آن صفحه وب در طی ملاقات کاربر است.

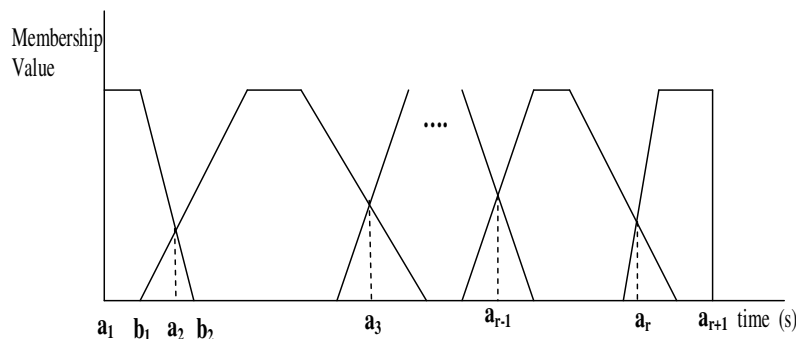
۱-۴ توصیف الگوی دسترسی کاربر بصورت یک بردار فازی

بفرض اینکه s_i ، نشان دهنده الگوی دسترسی منحصر بفرد i امین کاربر باشد، تراکنشهای n کاربر را بصورت بصورت $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n\}$ فرض می کنیم. همچنین اگر $W = \{url_1, url_2, \dots, url_m\}$ مجموعه ای از m صفحه وب متمایز ملاقات شده توسط همه کاربران باشد، در آن صورت مجموعه همه الگوهای وب بصورت $U = \{Url_1, t_{1_1}, \dots, (Url_1, t_{1_g}), \dots, (Url_m, t_{m_1}), \dots, (Url_m, t_{m_h})\}$ نمایش داده می شوند. بطوریکه g تعداد کل مدت زمانها بر روی Url_1 و h تعداد کل مدت زمانها بر روی Url_m می باشد. هر الگوی $s_i \in S$ یک زیرمجموعه غیر تهی از U است. الگوی دسترسی $s_i \in S$ توسط یک بردار بصورت رابطه ۶ نشان داده می شود.

$$V_i = \langle v_{i1}^t, v_{i2}^t, \dots, v_{im}^t \rangle, \quad (6)$$

$$v_{ik}^t = \begin{cases} t_{ik}, & (Url_k, t_{ik}) \in s_i \\ 0, & otherwise \end{cases} \quad (1 \leq k \leq m)$$

با اعمال رابطه ۶ می توان هر الگوی دسترسی $s_i \in S$ را به یک بردار حقیقی با همان اندازه تبدیل کرد. بعلاوه v_{ik}^t ($1 \leq k \leq m$) توسط یک متغیر زبانی فازی توصیف می شود. کل مدت زمان صفحات وب به r ناحیه فازی مختلف طبق متد معرفی شده در [۱۹] تقسیم می شود و هر ناحیه فازی به عنوان یک متغیر زبانی فازی توصیف می شود. توابع عضویت زمان در شکل ۲ نشان داده شده است. اولین ناحیه فازی به عنوان یک متغیر فازی دوزنقه ای $\xi_1 = (a_1, a_1, b_1, b_2)$ و آخرین ناحیه فازی با ξ_r مشخص شده است.

شکل ۲: توابع عضویت مدت زمان

رابطه بین عدد حقیقی v_{ik}^t و متغیر زبانی فازی λ_{ik} ، ($1 \leq i \leq n$) ($1 \leq k \leq m$) بصورت رابطه ۷ نشان داده می شود.

$$\lambda_{ik} = \begin{cases} 0, & v_{ik}^t = 0, \\ \xi_1, & a_1 \leq v_{ik}^t \leq a_2, \\ \xi_2, & a_2 < v_{ik}^t \leq a_3, \\ \vdots & \\ \xi_r, & a_r < v_{ik}^t \leq a_{r+1}, \end{cases} \quad (7)$$

بطوریکه ξ_j ، ($1 \leq j \leq r$) متغیر زبانی فازی مربوطه می باشد. هر عدد v_{ik}^t در بردار V_i به متغیر زبانی فازی متناظر توسط معادله ۷ تبدیل می شود. بنابراین الگوی دسترسی وب i امین کاربر را می توان به صورت یک بردار فازی توسط رابطه ۸ بیان کرد.

$$f_{vi} = \langle \lambda_{i1}, \lambda_{i2}, \dots, \lambda_{im} \rangle \quad (8)$$

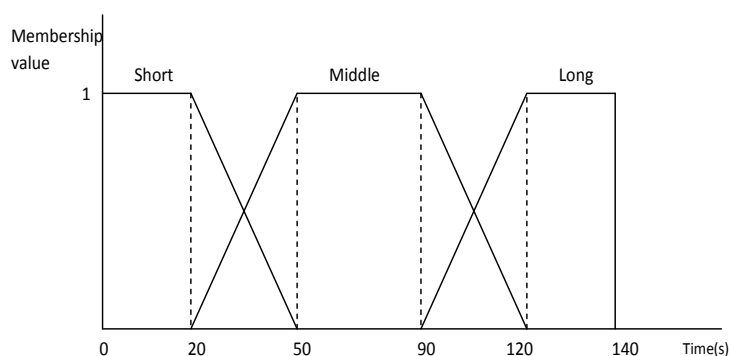
در این رابطه $\lambda_{ik} \in \{0, \xi_1, \xi_2, \dots, \xi_r\}$ ، ($1 \leq k \leq m$) می باشد. به عنوان مثال، اگر الگوهای دسترسی کاربران از لاگ داده بصورت جدول ۱ باشد، هر عنصر (url_{ik}, t_{ik}) در این جدول، نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحه وب توسط i امین کاربر می باشد.

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

جدول ۱. الگوهای دسترسی کاربران از لاگ داده

دنباله های حرکتی کاربران	شناسه کاربر
(A,۳۰), (B,۴۲), (D,۱۱۸), (E,۹۱)	۱
(A,۹۲), (B,۸۹), (F,۱۲۰)	۲
(A,۵۰), (B,۶۱), (D,۴۲), (G,۹۸), (H,۱۱۵)	۳
(A,۷۰), (C,۹۲), (G,۸۵), (H,۱۰۲)	۴
(A,۴۰), (B,۳۵), (D,۱۱۲)	۵
(A,۵۲), (B,۸۹), (G,۹۲), (H,۱۰۸)	۶

با فرض اینکه توابع عضویت مدت زمان مطابق شکل ۳ به سه ناحیه فازی تقسیم شده باشد، می توان سه متغیر زبانی فازی بصورت short (۰,۰,۲۰,۵۰) و middle (۲۰,۵۰,۹۰,۱۲۰) و long (۹۰,۱۲۰,۱۴۰,۱۴۰) را بدست آورد. مقدار مورد انتظار این متغیرهای فازی می تواند توسط معادله ۷ بدست آید.

شکل ۳. توابع عضویت مدت زمان

روابط زیر را می توان بین مدت زمان عددی v_{ik}^t با متغیر زبانی فازی λ_{ik} از شکل ۳ بدست آورد.

$$\lambda_{ik} = \begin{cases} 0, & v_{ik}^t = 0 \\ short, & 0 \leq v_{ik}^t \leq 35 \\ middle, & 35 \leq v_{ik}^t \leq 105 \\ long, & 105 \leq v_{ik}^t \leq 140 \end{cases} \quad (9)$$

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

با فرض اینکه $S = \{s_1, s_2, \dots, s_6\}$ مجموعه تراکنشهای کاربر باشد و U اجتماع مجموعه صفحات مجزای ملاقات شده از تراکنشهای کاربر S باشد، اجتماع مجموعه صفحات وب مجزای ملاقات شده توسط همه کاربران با $W = \{A, B, C, D, E, F, G, H\}$ نمایش داده می شود. الگوی دسترسی وب $s_i \in S (i=1,2,\dots,6)$ می تواند به عنوان یک بردار فازی نمایش داده شود. هر عنصر در بردار فازی یک متغیر زبانی فازی $\{short, middle, long\}$ یا صفر می باشد. الگوهای دسترسی شش کاربر وب از روی جدول ۱ بصورت زیر نشان داده می شود.

$$s_1 = \langle short, middle, *, long, middle, *, *, * \rangle$$

$$s_2 = \langle middle, middle, *, *, *, long, *, * \rangle$$

$$s_3 = \langle middle, middle, *, middle, *, *, middle, long \rangle$$

$$s_4 = \langle middle, *, middle, *, *, *, middle, middle \rangle$$

$$s_5 = \langle middle, short, *, long, *, *, *, * \rangle$$

$$s_6 = \langle middle, middle, *, *, *, *, middle, long \rangle$$

به عنوان مثال مقدار مورد انتظار متغیر فازی s_1 را می توان بصورت $s_1 = \langle E[short], E[middle], *, E[long], E[middle], *, *, * \rangle$ بیان کرد. بقیه الگوها نیز بطور مشابه بدست می آیند. برای محاسبه $E[short]$ و $E[middle]$ و $E[long]$ می توان از معادله ۵ استفاده نمود.

۲-۴ خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر

در این مرحله با استفاده از اتوماتای یادگیر روشی ارائه می کنیم تا الگوهای دسترسی وب را به یک تعداد از خوشه ها دسته بندی نماید. در روش پیشنهادی برای هر صفحه وب مثل i یک اتوماتای یادگیر مثل LA_i در نظر می گیریم. اگر تعداد صفحات وب برابر m باشد، تعداد اتوماتاها نیز برابر m خواهد بود. طول بردار اعمال هر اتوماتا نیز به اندازه تعداد خوشه ها می باشد (N تعداد خوشه ها را نشان می دهد). عمل L ام تمامی اتوماتاها به ترتیب از اولین تا آخرین اتوماتا، بردار مرکز خوشه L ام را نشان می دهد. اگر α_L^i انتخاب L امین عمل اتوماتای LA_i باشد، در این صورت P_L^i احتمال متناظر با L امین عمل اتوماتای LA_i است. برای مشخص کردن مرکز هر خوشه از روی اتوماتای یادگیر، مرکز هر خوشه مثل L ، $(1 \leq L \leq N)$ را با یک بردار بنام P_L و بطول m و بصورت رابطه ۱۰ توصیف می کنیم.

$$P_L = [P_L^i, P_L^{i+1}, P_L^{i+2}, \dots, P_L^m] \quad (1 \leq i \leq m) \quad (1 \leq L \leq N) \quad (10)$$

پس از مشخص کردن اتوماتای یادگیر و اعمال مربوط به آنها، هر اتوماتای یادگیر را بصورت تصادفی مقداردهی اولیه نموده بطوریکه مجموع بردار احتمالات در هر اتوماتا برابر یک باشد. با این کار مراکز اولیه خوشه ها بصورت تصادفی مشخص می شود. پس از این مرحله هر الگوی دسترسی وب f_{vk} ، $(1 \leq k \leq n)$ را که به یک بردار فازی تبدیل شده است با مراکز تمامی خوشه ها مقایسه کرده و هر الگو را در نزدیکترین خوشه که کمترین فاصله را با آن دارد قرار می دهیم. پس از مشخص شدن خوشه ای که کمترین فاصله را با الگوی دسترسی وب دارد در تمامی اتوماتاها به عمل مربوطه (شماره نزدیکترین خوشه) پاداش داده می شود. این عملیات تا تعداد تکرارهای مشخص یا تا زمانیکه تغییر قابل توجهی در بردار خوشه حاصل نشده باشد، ادامه می یابد. شبه کد الگوریتم پیشنهادی برای خوشه بندی الگوهای دسترسی کاربر با استفاده از اتوماتای یادگیر در شکل ۴ آورده شده است.

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

ورودی: تراکنشهای کاربر (S) شامل n الگوی دسترسی وب مختلف $\{s_1, s_2, \dots, s_n\}$ ، توابع عضویت مدت زمان خروجی: پیدا کردن مرکز هر خوشه (N تعداد خوشه ها)

مراحل الگوریتم:

۱- بردار احتمال انتخاب اعمال هر اتوماتای یادگیر را بطور تصافی مقدار دهی اولیه کن بطوریکه مجموع احتمالات برای بردار احتمال آن اتوماتای یادگیر برابر یک باشد.

۲- برای هر $1 \leq L \leq N$ بردار هر خوشه را بصورت $P_L = [P_L^i, P_L^{i+1}, P_L^{i+2}, \dots, P_L^m]$ تشکیل دهید.

۳- مراحل زیر را برای هر الگوی دسترسی کاربر f_{vk} ، $(1 \leq k \leq n)$ انجام بده
۳-۱ هر الگوی دسترسی کاربروب را با تمامی بردارهای خوشه مقایسه کن بطوریکه رابطه زیر در آن برآورده شود. (این رابطه بردار خوشه ای را که کمترین فاصله را با الگوی دسترسی کاربر دارد، تعیین می کند).

$$\|f_{vk} - P_L\|^2 = \min_L \|E[f_{vk}] - P_L\|^2$$

۳-۲ بردار احتمال انتخاب اعمال تمامی اتوماتاهای یادگیر LA_i ($1 \leq i \leq m$) را طبق روابط زیر بروز کن.

$$p_L^i = p_L^i + a[1 - p_L^i]$$

$$p_m^i = (1 - a)p_m^i \quad \forall m \quad L \neq m$$

۴- مرحله ۳ را تا زمانی که حداکثر تعداد تکرارها برآورده نشده باشد و یا تا زمانی که تغییر قابل توجهی در بردار خوشه مشاهده نشده باشد، تکرار کن.

شکل ۴. الگوریتم خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر

این الگوریتم تمام الگوهای دسترسی وب را به N خوشه دسته بندی می کند بطوریکه L امین خوشه بصورت زیر توصیف می شود.

$$U^L = \{s_k \in S : \|f_{vk} - P_L\|^2 = \min_L \|E[f_{vk}] - P_L\|^2\}$$

بطوریکه $(1 \leq L \leq N, 1 \leq k \leq n)$ و مرکز هر خوشه بردار P_L می باشد. همچنین مجموعه $U = U^1 \cup U^2 \cup \dots \cup U^N$ یک افراز عادی (کریسپ) را بر روی S توصیف می کند.

۳-۴ خوشه بندی توسط Weighted fuzzy c-means

در این مرحله مجموعه مراکز خوشه P_L ، $(1 \leq L \leq N)$ که در مرحله قبلی بدست آمدند دوباره توسط Weighted fuzzy c-means خوشه بندی می شوند. از آنجائیکه U^i ، $(1 \leq i \leq N)$ شامل الگوهای دسترسی مختلفی می باشد، وزنها متفاوت به U^i های مختلف نسبت داده می شود. وزن U^i ، $(1 \leq i \leq N)$ بصورت رابطه ۱۱ توصیف می شود. در این رابطه $N(U^i)$ ، کاردینالیت خوشه U^i می باشد. $U = U^1 \cup U^2 \cup \dots \cup U^N$ یک افراز عادی (کریسپ) بر S بصورت $\sum_{j=1}^N N(U^j) = n$ می باشد. شبه کد این الگوریتم در شکل ۵ آورده شده است.

$$w_i = \frac{N(U^i)}{\sum_{j=1}^N N(U^j)} \quad (11)$$

ورودی: مراکز خوشه P_L ، $(1 \leq L \leq N)$ که توسط اتوماتای یادگیر در بخش ۴-۲ بدست آمده است.
خروجی: c خوشه

۱- مراکز خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ را مقداردهی اولیه کنید.

۲- طبق تابع عضویت زیر، هر الگوی P_L را در نزدیکترین خوشه خود قرار دهید.

$$u_{iL} = \frac{1}{\sum_{j=1}^c \left(\frac{d(P_L, v_i)}{d(P_L, v_j)} \right)^{\frac{2}{m-1}}},$$

بطوریکه u_{iL} درجه عضویت P_L به i امین خوشه را نشان می دهد. و $m \in (1, \infty)$ پارامتر فازی ساز است.

۳- مرکز خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ را طبق معادله زیر دوباره محاسبه کن.

$$v_i = \frac{\sum_{L=1}^N w_L (u_{iL})^m P_L}{\sum_{L=1}^N w_L (u_{iL})^m},$$

۴- مرحله ۲ تا ۳ را تا زمانی که تابع هدف زیر همگرا گردد تکرار کن.

$$J_m(M, V) = \sum_{L=1}^N \sum_{i=1}^c w_L (u_{iL})^m d(P_L, v_i),$$

شکل ۵. الگوریتم خوشه بندی Weighted fuzzy c-means

بطوریکه $M = \{[u_{iL}], 1 \leq i \leq c, 1 \leq L \leq N\}$ ماتریس خوشه بندی نام دارد. $V = \{[v_i], 1 \leq i \leq c\}$ مجموعه مراکز خوشه نهایی می باشد. بعد از اجرای این الگوریتم، هر P_L با درجه عضویت متفاوت به c خوشه تعلق دارد. مرکز هر خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ می باشد. بنابراین هر الگوی دسترسی وب s_i در U^L با همان درجه عضویت P_L به c خوشه تعلق دارد.

۵- آماده سازی لاگ فایل برای شبیه سازی

برای شبیه سازی الگوریتم پیشنهادی ما از دو مجموعه داده استفاده کردیم. مجموعه داده اول شامل صفحات ملاقات شده توسط کاربرانی است که وب سایت Nasa را ملاقات کرده اند [۷]. چندین کار پیش پردازش قبل از اعمال الگوریتمهای خوشه بندی به داده جمع آوری شده از لاگهای وب می بایست انجام گیرد. در این آزمایش، ما ابتدا پاکسازی داده و شناسایی جلسه کاربر را انجام دادیم. برای پاکسازی داده اطلاعات نامربوط همچون فایلهایی با پسوندهایی همچون gif، jpeg، cgi، و غیره را حذف کرده ایم. در این لاگ فایل تعداد الگوهای دسترسی وب استخراج شده ۱۰۲۰۷ و تعداد صفحات وب ۸۶۳ می باشد. مجموعه داده دوم شامل صفحات ملاقات شده توسط کاربرانی است که وب سایت epa را ملاقات کرده اند در این لاگ فایل تعداد جلسات کاربران ۱۴۳۵۴ و تعداد صفحات وب نیز ۷۳۲ می باشد [۷].

۵-۱ معیار ارزیابی

برای ارزیابی نتایج خوشه ها در مجموعه داده، معیارهای اعتبار مختلفی وجود دارد که می توان به c-index، Dun index، Davies-Bouldin و غیره اشاره نمود. در این مقاله ما از معیار Davies-Bouldin Index استفاده کرده ایم [۲]. این شاخص، یک تابع از نرخ مجموع فاصله درونی خوشه به پراکندگی بین خوشه می باشد. از این معیار می توان برای بررسی کیفیت خوشه های بدست آمده در الگوریتمهای خوشه بندی فازی، استفاده کرد [۲۰]. این معیار در رابطه ۱۲ آورده شده است.

$$DB = \frac{1}{c} \cdot \sum_{i=1}^c \max_{i \neq j} \left\{ \frac{S(c_i) + S(c_j)}{d(c_i, c_j)} \right\} \quad (12)$$

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

در رابطه فوق، $S(c_i)$ میانگین فاصله همه الگوها در خوشه i از مرکز خوشه C_i ، $S(c_j)$ میانگین فاصله همه الگوها در خوشه j از مرکز خوشه C_j ، $d(c_i, c_j)$ فاصله مراکز خوشه C_i و C_j از هم و c تعداد خوشه ها می باشد. هر چه مقدار DB کم باشد، نشان دهنده این است که خوشه ها فشرده بوده و مراکز آنها از هم فاصله دارند. بنابراین متد خوشه بندی بهینه برای c خوشه بایستی مقدار DB را کم کند. در آزمایشات انجام شده، تعداد خوشه ها در مرحله اول برابر تعداد الگوهای دسترسی وب فرض شده است و در مرحله دوم از اجرای الگوریتم پیشنهادی تعداد خوشه ها برابر ۵ فرض شده است. توابع عضویت زمان صفحات وب نیز مطابق شکل ۳ می باشد. به منظور ارزیابی نتایج الگوریتم خوشه بندی معیار DB بین الگوریتمهای مختلف مقایسه شده است. جدول ۲ مقایسه معیار DB بین الگوریتم پیشنهادی با الگوریتمهای مختلف را در سایت NASA نشان می دهد. این آزمایشات در شرایط مساوی بر روی الگوریتمهای مختلف تست شده است.

همانگونه که از جدول ۲ مشخص است فاکتور DB در الگوریتم پیشنهادی (Learning Automata+Weighted c-means) از سایر الگوریتمها پایین تر می باشد و این نشان می دهد الگوریتم پیشنهادی در خوشه بندی الگوهای دسترسی وب کارایی بالاتری دارد. همانگونه که از این جدول مشاهده می شود اگر فقط از مرحله اول الگوریتم پیشنهادی یعنی تنها از اتوماتای یادگیر (Learning Automata) استفاده شود کارایی زیاد مناسب نخواهد بود. به عبارت دیگر این جدول نشان می دهد که در حالت های ترکیبی مثلا (LVQ+Weighted c-means) یا روش پیشنهادی نتیجه خوشه بندی بهتر بوده ولی در سایر الگوریتمهایی که به تنهایی بکار برده شده اند کارایی مناسب نیست.

جدول ۲. مقایسه با دیگر الگوریتمها در سایت Nasa

الگوریتم خوشه بندی	Davies-Bouldin Index
Fuzzy c-means	۰.۵۱۲
Learning Automata	۰.۶۳۹
LVQ	۰.۷۲۳
LVQ+Weighted fuzzy c-means	۰.۴۵۷
Learning Automata Weighted c-means(Our approach)	۰.۳۹۲

به منظور بررسی بیشتر الگوریتم پیشنهادی آزمایش دیگری در وب سایت epa انجام گرفت و معیار DB بین چندین الگوریتم مختلف مقایسه گردید. جدول ۳ مقایسه معیار DB بین الگوریتم پیشنهادی با الگوریتمهای مختلف را در سایت epa نشان می دهد.

جدول ۳. مقایسه با دیگر الگوریتمها در سایت epa

الگوریتم خوشه بندی	Davies-Bouldin Index
Fuzzy c-means	۰.۴۸۶
Learning Automata	۰.۵۹۳
LVQ	۰.۶۵۰
LVQ+Weighted fuzzy c-means	۰.۳۲۱
Learning Automata+Weighted c-means(Our Approach)	۰.۲۸۷

همانگونه که از جدول ۳ نیز مشخص است الگوریتم پیشنهادی کارایی بالاتری نسبت به سایر روشها دارد. همانگونه که از جدول نیز مشخص است روشهای ترکیبی معیار DB را کم کرده و نتیجه خوشه بندی بهتری ارائه می دهند. نکته مهم دیگری که در مقایسه نتایج این دو جدول وجود دارد این است که استفاده از اتوماتای یادگیر در مرحله اول الگوریتم ترکیبی کارایی به مراتب بهتری از الگوریتم LVQ دارد.

15-16 Dec.2009, Tehran,Iran

۶- نتیجه گیری

در این مقاله یک روش ترکیبی با استفاده از اتوماتای یادگیر و تئوری فازی برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب پیشنهاد گردید. در روش پیشنهادی هر الگوی دسترسی وب به یک بردار فازی تبدیل می‌شود و سپس با استفاده از اتوماتای یادگیر یک خوشه‌بندی اولیه بر روی این الگوها انجام می‌گیرد. نتایج آزمایشها نشان داد که یکی از معایب استفاده منفرد از روشهای خوشه‌بندی مانند Fuzzy c-means یا LVQ کارایی پایین آنها در خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب بود. لذا به منظور غلبه بر مشکل فوق و ایجاد یک خوشه بندی با کیفیت بالا، در این مقاله یک روش ترکیبی، مبتنی بر اتوماتای یادگیر و weighted fuzzy c-means برای خوشه بندی الگوهای دسترسی وب پیشنهاد گردید. روش پیشنهادی قادر است با استفاده از رفتار حرکتی کاربران وب، در طراحی و ساخت وب سایتهای تطبیقی و وب سایتهای شخصی سازی شده مورد استفاده قرار گیرد.

مراجع

- [۱] Beigy, H. and Meybodi, M. R., "A Learning Automata based algorithms for Determination of Minimum Number of Hidden Unites for Three Layers Neural Networks", Journal of Amirkabir, Vol. ۴۸, No. ۴, pp. ۹۵۷-۹۷۴, October ۲۰۰۲.
- [۲] Bezdek, J. and Pal, N., "Some New Indexes For Cluster Validity", IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics. Part-B, Vol. ۲۸, pp. ۳۰۱-۳۱۵, ۱۹۹۸.
- [۳] Bezdek, J., "Pattern Recognition with Fuzzy Objective Function Algorithms", Plenum Press, New York, ۱۹۸۱.
- [۴] De, S. and Krishna, P., "Clustering Web Transactions Using Rough Approximation", Fuzzy Sets and Systems, Vol. ۱۴۸, pp. ۱۳۱-۱۳۸, ۲۰۰۴.
- [۵] Han, J. and Kamber, M., "Data Mining: Concepts and Techniques", Morgan Kaufmann Publishers, ۲۰۰۰.
- [۶] Hathaway, R. and Bezdek, J., "Switching Regression models and Fuzzy Clustering", IEEE Transactions on Fuzzy Systems, Vol. ۱, No. ۳, pp. ۱۹۵-۲۰۴, ۱۹۹۳.
- [۷] <http://ita.ee.lbl.gov/html/traces.html>.
- [۸] Krishnapram, R. and Joshi, A., "Low Complexity Fuzzy Relational Clustering Algorithms for Web Mining", IEEE Transactions on Fuzzy Systems, Vol. ۹, pp. ۵۹۵-۶۰۷, ۲۰۰۱.
- [۹] Lingras, P., "Rough Set Clustering for Web Mining", Proceedings of the IEEE International Conference on Fuzzy Systems, Honolulu, HI, United States, Vol. ۲, pp. ۱۰۳۹-۱۰۴۴, ۲۰۰۲.
- [۱۰] Liu, B. and Liu, Y., "Expected Value of Fuzzy Variable and Fuzzy Expected Value Models", IEEE Transactions on Fuzzy Systems, Vol. ۱۰, pp. ۴۴۵-۴۵۰, ۲۰۰۲.
- [۱۱] Meybodi, M. R. and Beigy, H., "A Note on Learning Automata based Schemes for Adaptation of BP Parameters", Journal of Neurocomputing, Vol. ۴۸, pp. ۹۵۷-۹۷۴, October ۲۰۰۲.
- [۱۲] Meybodi, M. R. and Lakshmivarahan, S., "On A class of Learning Algorithms which have Symmetric Behavior under Success and Failure", pp. ۱۴۵-۱۵۵. Lecture Notes in Statistics, Berlin: Springer Verlag, ۱۹۸۴.
- [۱۳] Mitra, S., "An Evolutionary Rough Partitive Clustering", Pattern Recognition Letters, Vol. ۲۵, pp. ۱۴۳۹-۱۴۴۹, ۲۰۰۴.
- [۱۴] Nahmias, S., "Fuzzy Variable", Fuzzy Sets and Systems, Vol. ۱, pp. ۹۷-۱۰۱, ۱۹۷۸.
- [۱۵] Narendra, K. S. and Thathachar, M. A. L., "Learning Automata: An introduction", Prentice Hall, ۱۹۸۹.
- [۱۶] Pal, S., Talwar, V. and Mitra, P., "Web Mining in Soft Computing Framework", Relevance, State of the art and future directions. IEEE Transactions Neural Networks, Vol. ۱۳, No. ۵, pp. ۱۱۶۳-۱۱۷۷, ۲۰۰۲.
- [۱۷] Runkler, T. and Bezdek, J., "Web Mining with Relational Clustering", International Journal of Approximate Reasoning, Vol. ۳۲, pp. ۲۱۷-۲۳۶, ۲۰۰۳.
- [۱۸] Shi, P., "An Efficient Approach for Clustering Web Access Patterns from Web Logs", International Journal of Advanced Science and Technology, Vol. ۵, April ۲۰۰۹.
- [۱۹] Wang, X. and Ha, M., "Note of Maxmin μ/E estimation", Fuzzy Sets and Systems, Vol. ۹۴, pp. ۷۱-۷۵, ۱۹۹۸.
- [۲۰] Wu, R., "Clustering Web Access Patterns based on Hybrid Approach", Proceedings of the ۲۰۰۸ IEEE International Conference on Fuzzy Systems and Knowledge Discovery, ۲۰۰۸.
- [۲۱] Zadeh, L., "Fuzzy Sets", Information and control, Vol. ۸, pp. ۳۳۸-۳۵۳, ۱۹۶۵.

